

ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՄԱԿԱԲԱՅԵՑՑԻՈՑ Գ. ԳԻՐՔԻՆ

ՍԽԱՆԱԼ ՄԷԿ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆՔ ՄԱՍԻՆ

Ասկէ քսան տարիներ առաջ (1908) Արեւելեան Մամուլի բացառիկ թիւերէն մէկուն մէջ հրատարակած եմ Մակարայեցեաց Ա և Բ գիրքերու թարգմանութեան մասին փոքրիկ ուսումնասիրութիւն մը (*): Ատոր իբրեւ յաւելում կը կցեմ ներկայ տողերը՝ Մակարայեցեաց Գ. գիրքին թարգմանական մէկ սխալը մատնանշելու և այդ առթիւ քանի մը գրչագրական թերութիւններ ալ գիտել տալու նպատակով:

Յայտնի է որ՝ Մակարայեցեաց Ա և Բ գիրքերը Ս. Գիրքի մաս կը կազմեն թէ՛ յոյն և թէ՛ լատին եկեղեցիներուն համար. դառով Գ. գիրքին՝ մեր Աստուածաշունչին մէջ տեղ մը տրուած է անոր. և թէ՛ աղէտ պատմական հեղինակութեան մը գրեզմը չունի ան, ինչպէս ցոյց պիտի տանք անցողակի, բայց լեզուի տեսակէտով՝ իր նախորդներուն չափ զեղեցիկ է: արդիւնքն ըլլալով միեւնոյն հայ թարգմանչին:

Արդ՝ սոյն գիրքին համար «Մակարայեցեաց» յորջորջումը պիտակ է բոլորովին. վասն զի պատմութեամբը՝ զոր ի գիր առած է աղեքսանդրացի անանուն հրեայ մը՝ բուն Մակարայեցի քաջերու թուականէն կէս զար առաջ կը տանի զմեզ, այսինքն եզրագծուի Պաղմէս Գիրքագրոյ թագաւորութեան օրերուն (222-205 Ն. Ք.):

Հետեւաբար չարժեր ընծայել գիրքին որ և է պատմական կարեւորութիւն, զոր հայ թարգմանչին ալ (Կորիւն) նուազեցուցած է իր կողմէ, չինք գիտեր ի՞նչ կար-

գի անուշադրութեամբ, զանց ընելով Ա. Գլ. 2 համարին մէջէն էական կէտ մը, որով և ամբողջ պատմութիւնը խեղաթիւրած և անհասկնալի դարձուցած է զոնէ հայ ընթերցողներու համար (*): Բացատրեմք:

Համաձայն յոյն բնագրին, Թէոդոտոս՝ որ մատնիչ մըն է Պաղմէսի բանակին մէջ՝ կը խորհի զիշերանց պաշարել արքունի վերանն իր մարդիկներով և սպաննել թագաւորը: Մեր թարգմանութեան մէջ իբրեւ նշատուած խոդոքիւն կը ներկայացուի այդ մտադրութեամբ ոճիւրը: Աւելին կայ. Դովսի-թէոս անուն ուրացող հրեան ալ իբր թէ կը զործակցի Թէոդոտոսին, մինչդեռ՝ ընդհակառակը՝ վրիպեցնելու համար մատնիչին դաւադրութիւնը՝ անկա Պաղմէսը կը հեռացնէ իր վրանէն աննշան մարդ մը քնացնելով հոն. ու այդ մարդն է որ կ'սպաննուի փոխանակ արքային:

Այս ձախող անհասկցողութեան հետեւանքով աղամոզուած է պատմութեան բնական ընթացքը, և զործին գլխակարգութիւնները (չորս հատուածներով) յօրինող հայ գրիչն ալ՝ առաջին վայրկեանէն սպաննուած տեսնելով եզրագծուող թագաւորը՝ ամէն բան անոր թշնամիին՝ Անտիոքոս Մեծին կը վերադրէ: Այլ այնուհետեւ Անտիոքոսն է եզրագծուող թագաւորը. ա՛ն է որ հաւածանք կը հանէ աղեքսանդրացի հրեաներու դէմ. և երբ գիրքը ի նպատակ հրեաներուն ներողութեան հրամանագիր մը մէջ կը բերէ Պաղմէս Գիրքագրոյ անունով (Գլ. Է)՝ հարկ կ'ըլլայ Անտիոքոսի անունով իմանալ զայն, ինչպէս ինքն էր հասկցեր. սի գիր հրամանին. . . արայ Գիրքագրոյ Պաղմէս գրե. ինքն իսկ և Անտիոքոս: Աւելորդ է կրկնել՝ թէ պատմական այս ցաւալի շփոթութիւնը որտա՞մբն է թարգմանչին համար, որուն հետե-

(*) Վերջեւ (1923)՝ Վիեննայի Միխրաբեան Միաբանութեան անդամներէն Գլխ. 2. Սանայ Կողեան առանձին գրեղով հրատարակեց Մակարայեցեաց Բ գիրքին հայերէն թարգմանութեան վրայ իր ընկած ուսումնասիրութիւնը. փոփոխել է որ Գլխ. 2. Աղեքսանդր Մաիկեան եւս Ա զգրին հայերէն թարգմանութեան վրայ իր աւարած ուսումնասիրութիւնը հանել յանձնէ հրատարակութեան:

(*) Նմանօրինակ շփոթութիւն մը ստեղծած է մեր թարգմանիչը ուրիշ անգամ մըն ալ, Բ Մակարայեցեաց Գ գլխուն 21 համարը՝ ա՛յնպէս մը թարգմանելով՝ որ Ատուրը թագաւորն Անտիոքոս եպիսկոպոս քաջորդ կը կարգուի եզրագծուող թագաւոր Պաղմէս Մեծի անունով: Ինչպէս յետոյ, Կ'երեւի թէ մեր թարգմանչին համար՝ Անտիոքոս և Պաղմէս միեւնոյն անձերն են միշտ, և միեւնոյն հակառակորդն են թարգմանած:

ւած է զլիակարգող զրիչն ալ ոչ նուազ անխորհուրդ վստահութեամբ մը:

*

Գանք այժմ Մակարայեցոց Գ զիրքի հայերէն թարգմանութեան մէջ սարգած գրչագրական քանի մը սխալներն ուղղագրելու:

Ա. 3 համար. «մանեակս» ուղղելի «մանս» (ըստ բնագրին). հմմտէ «մանք» բառը (Գ. Թագ. Ժ. 17): Զ. Ա. Բագրատունի տոյրին դիտած է այդ սխալը:

Ա. 8 համար. «ծուկայր» անստորոգ բառին տեղ մէկէ աւելի փոխանակներ նշանակած է Բագրատունին, նոյնչափ կեղտկարծ հանգամանքով: Մեղի հաւանական կ'երևի «նա ծուկայր ոչ ինչ թուլանայր» խօսքը կարգաւ, «նա ոչ ինչ ծուկայր թուլանայր»:

Բ. 11 համար. «ընդ անդատանս» և կ'առաջարկենք կարգաւ «ընդ տնցս տանց», վասնզի բնագրին բառն է ἀνὰ (փողոց), որը Գ. Գլ. 3 համարի մէջ թարգմանուած է «անցք փողոցաց»: Հաւանական է նաև որ թարգմանիչը ἀνὰ (ագարակ, անդատանս) բառին հետ շփոթած ըլլայ յոյն բառը թերի ընթերցումով:

—Նոյն համարին մէջ «յայս և խոյն» տառացուածը պէտք է իմանալ «ի միասին» նշանակութեամբ, ինչ որ աւելի հասկնալի է: Դիտել կուտանք որ ամբողջ Սողմոսաց մէջ նոյն ἐπὶ τὸ αὐτὸ յունարէնը մէկ անգամ միայն թարգմանուած է «յայս և ի սոյն», (Գ. 9) իսկ քանի մը անգամներով «ի միասին» (ԼԱ 3. 12 36. ԽԷ 5. ԽԸ 3, 10. ԿԱ. 9):

Բ. 5. համար. «զերկինս» կարգաւ «զերկիր» (ըստ յոյն բնագրին):

Գ. 2. «ի վեր հասեալ», կարգաւ «ի վերայ հասեալ»:

Դ. 7. «նկարէին», կարգաւ «նկատէին» (ըստ յոյն բնագրին):

Դ. 13. «կոչնականս նուիրել», թերևս՝ «հրաւիրել»: Կարելի է նաև կարծել թէ թարգմանիչը կոչնականի կիրարկած ըլլայ կոչունի նշանակութեամբ: Այն ատեն սակայն հարկ կ'ըլլայ նկատի առնել բառին այդ առումով զործածութիւնը:

Ե. 8. «մերձ յանցանել լինել ժամ ուրախութեան», կարգաւ՝ «ժամու ուրախութեան». երկու ու երեւ հանդիպումը պատճառ եղած է թերագրութեան:

Ե. 16. «ի գլուխ կատարեալ» կարգաւ՝ «ի գլուխ տարեալ»:

Զ. 21. «յուրախութեան հանդերձ», թերևս՝ «յուրախութեան հանդերձանս» հմմտէ. 29 համարին «զամենայն հանդերձանս գուրախութեան» խօսքը: Իսկ Է. Գլ. 12 համարին մէջ կը գտնենք նաև «հանդերձս առնել» բացատրութիւնը, որ շատ ուղիղ չերևիր:

Է. 12. Այս համարին մէջ կը կարդանք «որ անուանեալ կոչի վասն տեղւոյն յայնմ տրեանն՝ վարդարեք» խօսքը: Պէտք է ըսել որ յոյն բնագրին համաձայն յայնմ տրեանն (ὁδῶν) բառը կ'սպասուէր հոս. բայց որովհետև ոսկեղարեան քաղաքացիութիւն չէ տրուած այդ բառին, պիտի չառաջարկենք բնագրին յայնմ տրեանն (1) փոխել ու կարգաւ յայնմ տրեանն: Միայն զիտել կուտանք որ յայնմ բառը հին ու հայեցի բառ մըն է, զոր զործածուած կը գտնենք Եփրեմի «Մեկն. Արարածոց» (էջ 27) և «Մեկն. Առաքելոց» (էջ 90) գտածական թարգմանութեանց մէջ. ինչպէս նաև Ոսկերեանի Պողոսի Թղթոց Մեկնութեան մէջ (Ա. էջ 272): Իսկ Բարսեղի Վեցօրեքին յայնմ տրեանն (էջ 77) ճիշդ չէ անշուշտ տեղւոյն վրայ, և պէտք է կարգաւ յայնմ տրեանն, յոյնին συγγένεια բառին համաձայն, որ կը նշանակէ ազգակցութիւն, խնամութիւն, և այլն:

Ե. Ե. Դ.

ՍԳԵՐԱՆՆ ՈՒ ՄՈՂԸ

Կը հասէ ա'կը վիմամին
Շիր շիր՝ դմեայ ծոցը ծովուն.
Ովկեանն՝ աղէ՛սքը ետագին՝
Ըստ, «Լալկան, ի՞նչ կ'ուզես դուն.
Ես ստա՛սքն եմ ու փոքրիկ.
Իմ վերջս ըսկիցն է երկինքին.
Ի՞նչ պէ՛տք ունիմ Լեզի, պզտիկ,
Ես որ անմունն եմ անաղին»:

Ու Ակն բառ վիճին լեզի.
«Քեզի կուտամ՝ անու՛ր և՛ անձայն՝
Ինչ որ չունիս, ծո՛վ կուտալի.—
Արբուն ջուրի կարի՛լ մը միայն»:

V. HUGO